فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی، سال دوازدهم، شماره سوم (پیاپی ۴۵)، پاییز ۱۴۰۲
شاپای چاپی ۲۱۳۱-۲۳۲۲ شاپای الکترونیکی ۴۷۶X- ۲۵۸۸
http://serd.khu.ac.ir
مقاله پژوهشی صفحات ۱۰۸-۹۳ **DOR:** 20.1001.1.23222131.1402.0.50.6.2

بررسی ظرفیت سواحل مکران در کاهش فقر مناطق روستایی (مورد مطالعه: چابهار)

محمود محمدی *؛ استادیار علوم اقتصادی، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران.

دریافت مقاله: ۱۴۰۲/۰۳/۲۹ پذیرش نهایی: ۱۴۰۲/۰۶/۳۰

چکیده

فقر به عنوان یکی از مهمترین آسیب‌های اجتماعی، اقتصادی و جغرافیایی شناخته شده و ارتباط معناداری نیز با زندگی روستایی دارد. به همین جهت بررسی عوامل موثر در کاهش فقر می‌تواند سیاست‌گذاران را در اتخاذ تصمیمات مناسب‌تر برای توسعه مناطق روستایی یاری کند. لذا هدف از مطالعه حاضر، بررسی اثرات اقتصادی سواحل مکران در کاهش فقر مناطق روستایی چابهار می‌باشد. به این منظور، پژوهش حاضر بر حسب نوع روش تحقیق، توصیفی- تحلیلی و از لحاظ هدف، کاربردی است. جهت تجزیه و تحلیل اطلاعات از نرم‌افزار SPSS و مدل F-VIKOR استفاده شده است. نتایج نشان داد، وضعیت حدودی اقلام مصروفی (غذا با مقدار میانگین ۳/۱۲، آموزش با مقدار میانگین ۳/۳۱، ابزارآلات مصرفی با مقدار میانگین ۳/۱۴، بهداشت و درمان با مقدار ۳/۳۴، حمل و نقل با مقدار ۳/۳۴) متوسط رو به زیاد و سایر اقلام مانند (تفریح و مسافرت با مقدار میانگین ۱۰/۲، سپرده‌گذاری با مقدار ۲/۱۱، خدمات با مقدار ۲/۲۲، زمین با مقدار ۲/۱۹، دامداری با مقدار ۲/۲۲، پوشاک با مقدار ۲/۲۴، مسکن با مقدار ۲/۲۲) متوسط می‌باشند. سایر نتایج نشان داد، در روستاهای مورد مطالعه از تعداد افراد فقیر به غیرفقیر در سال‌های اخیر نسبت به سال‌های قبل افزایش یافته است و درصد بسیار کمی از افراد فقیر شده‌اند، همچنین نتایج نشان داد، بین شاخص‌های اقتصاد سواحل مکران و کاهش فقر در بین خانوارهای روستایی مطرح شده ارتباط معنادار و مثبتی وجود دارد، بر این اساس، ظرفیت‌های گردشگری سواحل مکران با مقدار تغییرات احتمالی ۰/۳۶۷۸۱ بیشترین و توسعه صنایع با تغییرات احتمالی ۰/۲۰۸۷، کمترین میزان تاثیر را در تغییرات پیش‌آمده از فقیر به غیرفقیر به خود اختصاص داده است. در نهایت نتایج نیز نشان داد، روستاهای تیس با مقدار وزن (۱) و روستای شهرک مسکونی گواتر با مقدار وزن (۰/۰۰۰)، به ترتیب بیشترین و کمترین میزان تاثیرپذیری را از اثرات اقتصادی سواحل مکران به خود اختصاص داده‌اند.

واژگان کلیدی: ظرفیت اقتصادی، سواحل مکران، کاهش فقر، مناطق روستایی چابهار.

* mohamadi@pnu.ac.ir

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-11-03]
[DOR: 20.1001.1.23222131.1402.0.50.6.2]

۱) مقدمه

امروزه بیشتر کشورهای در حال توسعه جهان با محرومیت شدید دست به گریبان بوده و بیش از ۱/۲ میلیارد نفر در جهان مبتلا به فقر هستند که اکثریت آنها در نواحی روستایی همین کشورها زندگی می‌کنند و از آن میان، ۷۹۵ میلیون نفر از سوء تغذیه شدید رنج می‌برند (FAO, 2015: 8). در غالب کشورهای در حال توسعه، واژه فقر با واژگان روستا و کشاورزی قرابت زیادی پیدا کرده، به گونه‌ای که در این کشورها، روستا و کشاورزی، تداعی‌گر فقر و محرومیت می‌باشند (خالدی و حقیقت‌نژاد، ۱۳۹۱: ۵۸) و کسانی که در این نواحی زندگی می‌کنند، منزوی و پراکنده بوده و به خدمات اجتماعی-اقتصادی و دیگر خدمات دسترسی زیادی ندارند (محمدی یگانه و ولائی، ۱۳۹۳: ۲۳۴). از این رو، همواره جستجوی راهکارها جهت کاهش نابرابری و فقر از مقولات مورد بحث کارشناسان بوده و به عنوان بخشی از اهداف اصلی توسعه روستایی تلقی گردیده و به یکی از مباحث مهم در متون توسعه نیز تبدیل شده است (پورمقدم و مهرابی بشرآبادی، ۱۳۹۲: ۲۰).

در این بین، مناطق ساحلی به دلیل دسترسی به آب و مجاورت با زمین‌های حاصل‌خیز به شکلی تاریخی ارائه دهنده امکانات مناسبی برای توسعه بوده‌اند. جذب جمعیت در این مناطق هیچ گاه متوقف نشده و گسترش شهرنشینی در آن نیز بسیار سریع است (Qiao et al, 2013: 141, Huang et al, 2013: 210). این کرانه‌های به گرانیکای تمدن بشری تبدیل شده‌اند (ملت و شاد، ۱۳۹۵: ۲۵). حدود ۳ میلیارد نفر تقریبا نیمی از جمعیت جهان، در فاصله ۲۰۰ کیلومتری سواحل زندگی می‌کنند که تا سال ۲۰۲۵، این رقم دو برابر خواهد شد (Greel, 2003: 1). در این راستا، بانک جهانی، اقتصاد آبی و ساحلی را استفاده پایدار از منابع اقیانوس‌ها و دریاها برای رشد اقتصادی، بهبود معیشت و شغل در حین حفظ سلامت اکوسیستم آب‌ها تعریف می‌کند، همچنین از دیدگاه کمیسیون اروپا، اقتصاد دریا محور بخش مستقلی از اقتصاد جهانی است و کشورها و اتحادیه‌های اقتصادی برنامه‌ریزی منسجمی را برای توسعه و شکوفایی آن در دستور کار دارند(پاپلی‌یزدی و سقایی، ۱۳۹۳: ۲۷). کشور ایران نیز دارای سه ساحل ممتاز در شمال، جنوب و جنوب خاوری می‌باشد و اقتصادش از نیمه دوم سده بیستم اندکی ساحلی شده است ولی هنوز به عنوان دولتی با فرهنگ و تمدن قاره‌ای باقی مانده و ظرفیت‌های ساختاری ایران برای بهره‌وری از کرانه‌های دریای‌اش فراهم نشده است(کریمی‌پور، ۱۳۹۳: ۲۲). در این میان، سواحل مکران در امتداد دریای عمان و اقیانوس هند، تقریبا دارای ۱۵۰۰ کیلومتر خطوط ساحلی است. مکران از منطقه آلکوه در شمال بندر مینا آغاز و تا مرز ایران و پاکستان در خلیج گواتر منطقه بندر کراچی امتداد دارد. سواحل مکران در جنوب شرق کشور به دلیل قرار گرفتن آن در خارج از محدوده دریای خلیج فارس و دسترسی و ارتباط آن با آب‌های آزاد اقیانوس هند جایگاه مهمی دارد. بنابراین موقعیت استثنایی این منطقه می‌تواند تاثیر مهمی بر زندگی و اقتصاد ساکنان روستایی منطقه داشته است. خلیج چابهار از مهمترین مناطق ساحلی است که منطقه آزاد و بندر چابهار در حاشیه آن قرار دارد و در صورتی که توانمندی‌های مناسب اقتصادی این منطقه مورد استفاده قرار گیرد شکوفایی و رونق اقتصادی در مناطق روستایی گسترش می‌یابد(لکزی، ۱۴۰۱: ۸۰). این سواحل به دلیل کوتاهی مسیر در کریدور شمال-جنوب و تجهیز امکانات و زیرساخت‌ها و فراهم آوردن امکانات و تسهیلات گسترده در بخش‌های مختلف حمل و نقل، جذابیت‌های فراوانی برای ترانزیت کالا دارد. حمل و نقل عبوری کالا بخشی از حمل و نقل بین‌المللی و فرامنطقه‌ای است که علاوه بر افزایش درآمدهای ارزی نقش بسیاری کلیدی در توسعه اقتصادی و کاهش فقر مناطق روستایی چابهار دارد(همان منبع).

در این راستا، با توجه به پتانسیل و ظرفیت‌های ویژه توسعه سواحل مکران، مسئله اصلی این مقاله بررسی نقش اثرات اقتصادی سواحل مکران در کاهش فقر مناطق روستایی چابهار است. بر این اساس پژوهش فوق با استفاده

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-11-03]
[DOR: 20.1001.1.23222131.1402.0.50.6.2]

از روش توصیفی و تحلیلی در پی پاسخ به این پرسش است که، به چه میزان اقتصاد سواحل مکران در کاهش فقر مناطق روستایی چابهار تاثیر دارد؟ در پاسخ به این پرسش، این فرضیه مطرح است که، اقتصاد سواحل مکران در کاهش فقر مناطق روستایی تاثیر مثبت و معناداری دارد.

۲) مبانی نظری

اولین هدف توسعه هزاره تا سال ۲۰۱۵، کاهش چشمگیر فقر بوده است (Broeck et al, 2017: 95). چنانچه، طبق آخرین پیش‌بینی سازمان جهانی خواربار و کشاورزی (فائو)، پیشرفت خوبی در مبارزه با گرسنگی و فقر در سطح جهان وجود دارد (Fao, 2015: 8). لذا نسبت جمعیت فقیر در سطح جهان از ۳۷/۱ درصد در سال ۱۹۹۰ به ۱۲/۷ درصد در سال ۲۰۱۴ کاهش یافته است (World Bank, 2015:13). با این حال، در بعضی از مناطق جهان مانند مناطق روستایی کشورهای جنوب صحرای آفریقا، این هدف محقق نشده و نرخ رسمی فقر در سال ۲۰۱۴ حدود ۴۲/۷ درصد بوده که تنها ۱۴/۱ درصد نسبت به سال ۱۹۹۰ کاهش یافته است (Broeck et al, 2017: 95). هنوز تعداد زیادی از مردم جهان از مواد غذایی غیراستاندارد استفاده می‌کنند و در سوء تغذیه به سر می‌برند. چنانچه، طبق آخرین برآوردها، ۷۹۵ میلیون نفر در جهان بیش از یک نهم جمعیت دنیا در سوء تغذیه شدید قرار دارند (FAO, 2015: 8). علیرغم این تلاش‌ها در زمینه کاهش فقر، هنوز بیش از ۱۰ درصد جمعیت جهان از سوء تغذیه رنج می‌برند. بنابراین با وجود افراد فقیر و دچار سوء تغذیه در نقاط مختلف جهان، مقابله با این پدیده از ضروریات است و جوامع روستایی نیازمند استراتژی‌ها و سیاست‌هایی می‌باشد تا بتوانند تعداد مردم فقیر خود را کاهش دهند (Broeck et al, 2017: 95). در دهه‌های گذشته روش‌های متفاوتی در چارچوب الگوهای توسعه به خصوص در کشورهای جهان سوم برای کمک به طبقات فقیر و بهبود وضع زندگی آنان اتخاذ شده است (داودورخانی و همکاران، ۱۳۹۰: ۱۱۳). چنانچه، در طول دهه ۱۹۸۰، دفتر بین‌المللی کار برنامه اشتغال جهانی را راه‌اندازی کرد، که بر اساس آن مطالعاتی روی توزیع درآمد و فقر انجام شد. همین طور بانک‌جهانی (۱۹۹۰)، نیز نگرانی خود را در ارتباط با فقر بیشتر، با تمرکز خود بر روی فقر در گزارش توسعه جهانی نشان داد و اعلام کرد یک جمله موثر بر فقر با در نظر گرفتن همزمان سه جبهه نیاز است: ۱) رشد اقتصادی گسترده که اشتغال و درآمد برای فقرا تولید کند، ۲) ارتقای سرمایه انسانی فقر، ۳) ایجاد یک تور امنیت اجتماعی برای فقرایی که توانایی بهره‌مند شدن از فرصت‌های رشد و توسعه انسانی را با توجه به معلولیت‌های جسمی و روانی، بلایای طبیعی، جنگ روانی و انزوای فیزیکی ندارند (غفاری، ۱۳۹۳: ۲۱۷). در این راستا، بانک توسعه آسیا (۱۹۹۹)، نیز راهبرد کاهش فقر را اینگونه بیان می‌کند، از آنجا که فقر تفاوت اصلی کشورها را نشان می‌دهد، نقطه شروع باید بررسی جامع محدودیت‌ها و فرصت‌های برای کاهش فقر در هر کشور باشد (Hadji et al, 2015: 705). یکی از مهمترین راهکارهای کاهش فقر روستایی از دیدگاه اندیشمندان، رویکرد تنوع‌بخشی به اقتصاد روستایی است (Imai et al, 2015: 49). ایده تنوع‌بخشی در اقتصاد به عنوان ابزاری برای سرعت بخشیدن به توسعه اقتصادی در سطوح مختلف به شمار می‌آید که اهمیت بسزایی در ارتقای رفاه و امنیت اقتصاد منطقه دارد (Byrd, 2009: 637). چنانچه، افزایش تنوع، پیچیدگی ذاتی سیستم‌ها را افزایش می‌دهد و از این طریق فرایندهای آن را تقویت می‌کند (کوچکی و نصیری محلاتی، ۱۳۸۳: ۷۱). بنابراین می‌توان گفت، یکی از راهکارهای مقابله با فقر در سکونتگاه‌های روستایی ایجاد تنوع است. در زمینه اقتصاد نواحی روستایی، دو گونه تنوع‌سازی را می‌توان دنبال کرد: ۱) تنوع در نظام تولید زراعی: که به دنبال ایجاد تنوع در الگوی کشت محصولات، فعالیت‌های دامداری، پرورش آبزیان، پرورش زنبور عسل، کشت گلخانه‌ای و مانند اینهاست. ۲) تنوع

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-11-03]
[DOR: 20.1001.1.23222131.1402.0.50.6.2]

در فعالیت‌های اقتصادی: که در نتیجه تلفیق فعالیت‌های زراعی با فعالیت‌های غیرزراعی (صنعت و خدمات) ایجاد می‌شود (قاسمی و جوان، ۱۳۹۳: ۲۴۶). بنابراین متنوع‌سازی اقتصاد روستایی یک استراتژی است که معمولاً برای مقابله با شوک‌های اقتصادی اعمال شده و ابزاری برای کاهش فقر (Gautam and Andersen, 2016: 239)، ایجاد اشتغال و درآمد، مبارزه با فساد و بهبود کیفیت نهادی و کیفیت زندگی مردم و رشد اقتصاد پایدار به شمار می‌آید(Albassam, 2015: 112). باید توجه داشت، متنوع‌سازی فعالیت‌های اقتصادی در مناطق روستایی زمانی محقق می‌شود که راهکارهای متنوع‌سازی شناخته شده و با هدایت منطقی به سمت فعالیت‌های جایگزین بر اساس منابع محلی و فرصت‌های شغلی جدید برای نیروی کار آن منطقه ایجاد گردد (ولایی، ۱۳۹۲: ۴۱). در همین راستا، از جمله راهکارهای متنوع‌سازی در مناطق روستایی که در شرایط کنونی و با توجه به توسعه‌ی فعالیت‌های دیگر اقتصادی جوامع روستایی مطرح شده اقتصاد ناشی از سواحل می‌باشد.

فعالیت‌های اقتصادی که در ساحل و یا نزدیک به آن انجام می‌شود در زمره اقتصاد ساحلی به حساب می‌آید. اقتصاد ساحلی شامل کلیه فعالیت‌های صورت گرفته در مناطق ساحلی است و بنابراین جمع اشتغال، دستمزد و ستانده داخل منطقه را در بر می‌گیرد. این دو واژه هم معنی یکدیگر نیستند و اقتصاد ساحلی به دلیل اینکه فعالیت‌های بیشتری را شامل است، بسیار بزرگتر از اقتصاد دریا است (Kildow and Mcllgorm, 2010: 369). نقش مهم اقتصاد ساحلی در کشورهایی که در مجاورت دریاها و آب‌های آزاد قرار دارند، انکارناپذیر است. مطالعاتی که در خصوص نقش اقتصاد ساحلی انجام شده به این نتایج رسیده‌اند که روند و چرخه‌های منابع دریایی و ساحلی می‌توانند بر روند اقتصاد ملی تاثیرگذار باشند (همان منبع). این مسئله اهمیت و بررسی پایش اقتصاد ساحلی را دو چندان می‌کند. فائو (۲۰۰۷)؛ گزارش می‌دهد که نزدیک به ۶۰ درصد جمعیت جهان، دست کم ۴۰ درصد پروتئین حیوانی خود را از دریا به دست می‌آورند. به طور کلی می‌توان گفت، کشورهایی که از نعمت همجواری با آب‌های آزاد برخوردارند، سعی در بیشترین استفاده از این پتانسیل خداددی در توسعه اقتصادی نواحی ساحلی خود دارند. با توجه به کاربرد متنوع دریا، فعالیت‌های دریایی در سال‌های اخیر به شدت مورد توجه دولت‌ها قرار دارد، زیرا در بسیاری از مناطق ساحلی صنایع دریایی موتور رشد اقتصادی شده‌اند. در خصوص رتبه‌بندی فعالیت‌های اقیانویسی برای فعالیت‌های دریایی در کل دنیا، بخش گردشگری و حمل و نقل دریایی، آبزی‌پروری دریایی و زیست فن آوری دریایی بزرگترین سهم را در بین کلیه فعالیت‌های دریایی و ساحلی در اقتصاد دارند (World Marian Market, 2005: 328).

در حوزه مورد بررسی، پژوهش‌های در داخل و خارج کشور انجام شده است که در ذیل به تعداد از آنها اشاره خواهد شد. محمدی و همکاران (۱۳۹۶)، در پژوهشی تحت عنوان، راهبرد مقابله با فقر در سواحل مکران، به این نتایج دست یافتند: شاخص‌های توسعه مالی، بهداشت و فرهنگ موجب کاهش فقر در سواحل مکران شده و هنگامی که میزان فقر پایین بوده، افزایش میزان اشتغال به کاهش فقر کمک کرده است؛ اما با افزایش بیشتر فقر، افزایش اشتغال در کاهش فقر در این منطقه اثری نداشته است. صبوری و صیدایی (۱۳۹۸)، در پژوهشی تحت عنوان، واکاوی نقش فعالیت‌های ماهیگیری کوچک مقیاس در توسعه اقتصادی و اجتماعی روستاهای ساحلی مکران، مطالعه موردی: شهرستان جاسک، به این نتایج دست یافتند: از دیدگاه ماهیگیران ساکن در مناطق روستایی منطقه به طور کلی نقش فعالیت‌های ماهیگیری در شاخص‌های توسعه اجتماعی و اقتصادی چشمگیر، متفاوت و مثبت ارزیابی شده است. محمدی و همکاران (۱۳۹۹)، در پژوهشی تحت عنوان، بررسی تاثیر شاخص‌های توسعه مکران بر توسعه اقتصاد منطقه‌ای با تاکید بر فقرزدایی، به این نتایج دست یافتند: به جزء شاخص‌های صنعتی که تاثیر معنی داری بر خط فقر به عنوان شاخص توسعه اقتصادی منطقه‌ای مکران نداشت،

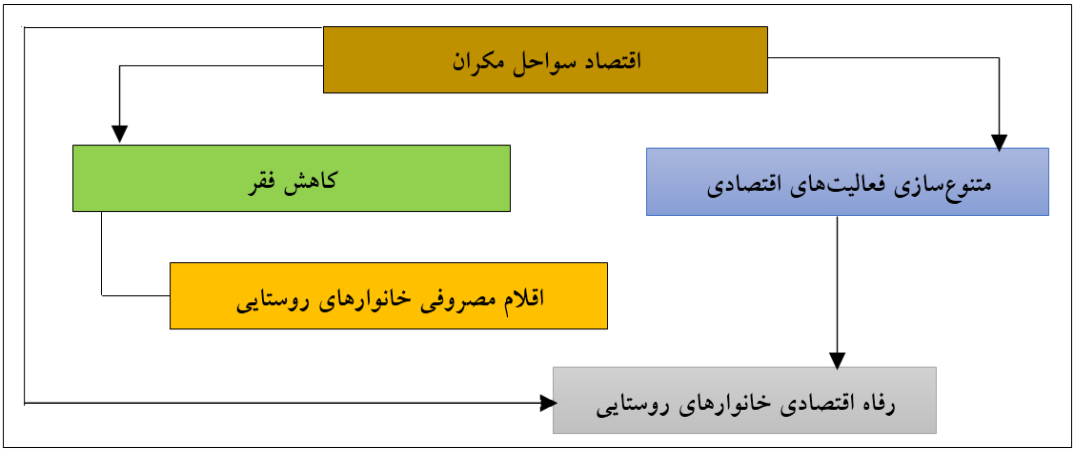
[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-11-03]
[DOR: 20.1001.1.23222131.1402.0.50.6.2]

دیگر متغیرهای تحقیق تاثیر منفی و معنی‌داری بر خط فقر سواحل مکران داشتند، یعنی با بهبود این شاخص‌ها خط فقر کاهش می‌یابد. آل احمد و مظفری (۱۳۹۹)، در پژوهشی تحت عنوان، الگوی توسعه اقتصادی سواحل مکران با در نظر گرفتن ملاحظات اجتماعی و امنیتی، به این نتایج دست یافتند: در میان تمام مولفه‌های استفاده از رهنمودهای مقام معظم رهبری، توسعه زیرساخت‌های حمل و نقل، استفاده از منابع و سرمایه‌های بومی و محلی منطقه، همراه نمودن نهادهای غیررسمی منطقه با اهداف توسعه اقتصادی و فعلیت بخشی به ظرفیت‌های شیلات و آبزی‌پروری در منطقه مکران از درجه اهمیت بیشتری برخوردار می‌باشند. حسینی و همکاران (۱۴۰۰)، در پژوهشی تحت عنوان، تبیین توسعه منطقه‌ای با تاکید بر اشتغال در حوزه اقتصاد دریا. مورد مطالعه: استان بوشهر، به این نتایج دست یافتند: پیشران‌های کلیدی آینده‌پژوهشی در ارتباط با توسعه اشتغال، رقابت‌پذیری شهری، مناطق نمونه و دهکده‌های گردشگری، سرمایه‌گذاری مردم محلی در بخش گردشگری، سرمایه‌گذاری بخش خصوصی، زمین‌های ساحلی مطلوب و گسترده در بخش آبزی‌پروری و وجود منطقه ویژه علم و فناوری دریایی، حمایت از تولیدات داخلی، صادرات محصولات زیست فناوری در بخش زیست فناوری دریایی بیشترین میزان تاثیرگذاری بر فرایند توسعه اشتغال در استان بوشهر را دارد. طولابی‌نژاد و همکاران (۱۴۰۱)، در پژوهشی تحت عنوان، اثرات گردشگری بر ارتقای سطح رفاه اقتصادی و اجتماعی خانوارهای روستایی شهرستان چابهار، به این نتایج دست یافتند: از نظر شاخص‌های رفاه اقتصادی، گردشگری به ترتیب بیشترین اثرات بر ایجاد اشتغال فصلی، بهبود درآمد، توسعه مسکن، تحرک اقتصاد محلی داشته است. از نظر شاخص‌های رفاه اجتماعی نیز گردشگری بیشترین تاثیر را در بهبود اوقات فراغت، تغییر سبک و شیوه زندگی و... را به خود اختصاص داده است. سمیعی‌نسب (۱۴۰۱)، در پژوهشی تحت عنوان، راهبردهای بهره‌گیری از جایگاه دریا در اقتصاد کشور در راستای منویات مقام معظم رهبری، به این نتایج دست یافت: فرهنگ‌سازی برای پررنگ کردن اهمیت دریا در صنایع فرهنگی و کتاب‌های نظام تعلیم و تربیت، توسعه گردشگری دریایی و پیشی گرفتن از کشورهای منطقه، تعیین نهاد مشخص برای توسعه دریا محور و رفع معضل تعارض منافع دستگاه‌های مختلف، برقراری ثبات اقتصادی، افزایش سرمایه‌گذاری و تغییر در نظام تامین مالی بخش دریا، توسعه زیرساخت‌های استان‌های جنوبی و ارزیابی مستمر وضعیت رفاه اقتصادی ساکنان این مناطق، تعهد به اجرایی کردن منویات رهبری، بهره‌مندی از ابعاد مختلف ظرفیت‌های مناطق جنوبی، الزام به بودجه‌ریزی متوازن بر اساس سیاست‌های آمایش سرزمین و ... به توسعه دریامحور در کشور می‌انجامد. نورالدین و همکاران[1] (۲۰۱۶)، در پژوهشی تحت عنوان، بررسی بخش اقتصاد دریا کشور اندونزی، به این نتایج دست یافتند که، ۶/۶۴ درصد از تولید ناخالص داخلی کشور اندونزی از طری دریا بوده و این سهم طی سالیان در حال افزایش بوده است. همچنین نتایج نیز نشان داد، بخش شیلات و حمل و نقل کانتینری از جمله بخش‌های پیشرو بوده که ظرفیت و پتانسیل لازم برای توسعه هر چه بیشتر را دارا می‌باشند، و گردشگری در درجه بعدی قرار دارد. باری[2] (۲۰۱۷)، در پژوهشی تحت عنوان، اقتصاد آبی، به این نتایج دست یافت، نیل به اقتصاد شکوفا مبتنی بر دریا مستلزم پایبندی سیاسی قوی، گسترش تحقیقات و آگاهی اجتماعی است. ناکاباشی[3] (۲۰۱۸)، در پژوهشی تحت عنوان، فقر و توسعه اقتصادی: شواهدی بر ایالت‌های برزیل، به این نتایج دست یافت که بروز فقر در توسعه اقتصادی ایالت‌های برزیل موثر است و افراد در ایالت‌های فقیر این کشور درآمد کمتری نسبت به هر کارگر حتی هنگام کنترل سرمایه‌گذاری در سرمایه فیزیکی، سرمایه انسانی و کاهش ارزش پولی سرمایه را دارند.

1 - Nuryadin
2 - Bari
3 - Nakabashi

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-11-03]
[DOR: 20.1001.1.23222131.1402.0.50.6.2]

بنابراین، بررسی مطالعات پیشین و مبانی نظری نشان داد، توسعه بخش‌های اقتصادی و به عبارتی تنوع‌بخشی به فعالیت‌های روستایی راه حل اساسی توسعه روستایی و کاهش فقر در بسیاری از جوامع در حال توسعه به شمار می‌رود. در این بین با توجه به اینکه روستاهای چابهار با کاهش اشتغال و درآمد در بخش کشاورزی روبرو بوده که هر روز بر تعداد فقرا افزوده شده، لذا شناخت اثرات اقتصادی سواحل به منظور جلوگیری از گسترش فضایی پدیده فقر از مسائل مهم پیشروی برنامه‌ریزان در این حوزه به شمار می‌آیدشکل (۱).

شکل ۱. مدل مفهومی پژوهش

۳) روش تحقیق

پژوهش حاضر بر حسب نوع روش تحقیق، توصیفی-تحلیلی و از لحاظ هدف، کاربردی است. روش گردآوری اطلاعات مبتنی بر روش‌های اسنادی (کتابخانه‌ای) و مطالعات میدانی است. از آنجا که هدف پژوهش حاضر، بررسی و تحلیل نقش اثرات اقتصادی سواحل مکران در کاهش فقر مناطق روستایی چابهار می‌باشد، اطلاعات مورد نیاز از طریق تکمیل ۲۸۰ پرسشنامه (بر اساس فرمول کوکران) به صورت نمونه‌گیری تصادفی ساده در بین ۶ روستا انتخاب و اطلاعات لازم با پرسشنامه گردآوری شدجدول (۱). با توجه به میزان زیاد روستاهای ساحلی شهرستان چابهار و با تاکید بر اینکه گردشگری به عنوان یکی از شاخص‌های اقتصاد سواحل مکران محسوب می‌شود، تنها روستاهای (تیس، بریس، رمین، پسابندر، شهرک مسکونی گواتر، پشت)، به عنوان روستاهای نمونه پژوهش انتخاب شدند. همچنین قابل ذکر است پرسشنامه‌های پژوهش در بین ۲۸۰ خانوار روستایی توزیع شد.

پس از گردآوری اطلاعات مورد نیاز از طریق پرسشنامه، داده‌های پژوهش با استفاده از نرم‌افزار SPSS و مدل F-VIKOR مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته شد. در این پژوهش، تلاش شده تا شاخص‌ها با استفاده از مقالات مرتبط جمع‌آوری گردد جدول (۲). و روایی آنها از سوی اساتید و متخصصان مورد سنجش قرار گرفته شد در نهایت با استفاده از آلفای کرونباخ مقدار پایایی آنها مشخص شد که برای پرسشنامه اقتصاد سواحل مقدار (۰/۸۹) و برای پرسشنامه برآورد فقر مقدار (۰/۸۸) بدست آمد که این مقادیر گویای پایایی بالای ابعاد مورد بررسی می‌باشد.

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-11-03]
[DOR: 20.1001.1.23222131.1402.0.50.6.2]

جدول ۱. ویژگی‌های جمعیتی و تعداد نمونه در روستاهای مورد مطالعه

ردیف	نام روستا	تعداد خانوار	جمعیت روستا	تعداد نمونه
۱	تیس	۱۵۲۶	۶۳۴۸	۱۱۵
۲	بریس	۸۶۳	۴۴۸۸	۶۵
۳	رمین	۸۳۵	۳۸۲۱	۶۳
۴	پسابندر	۲۱۴	۱۰۹۳	۱۶
۵	شهرک مسکونی گواتر	۱۲۱	۶۸۸	۹
۶	پشت	۱۶۱	۸۵۸	۱۲
	جمع کل	۳۷۲۰	۱۸۲۹۶	۲۸۰

منبع: مرکز سرشماری ایران، ۱۳۹۵

جدول ۲. شاخص‌های اقتصادی سواحل و برآورد فقر

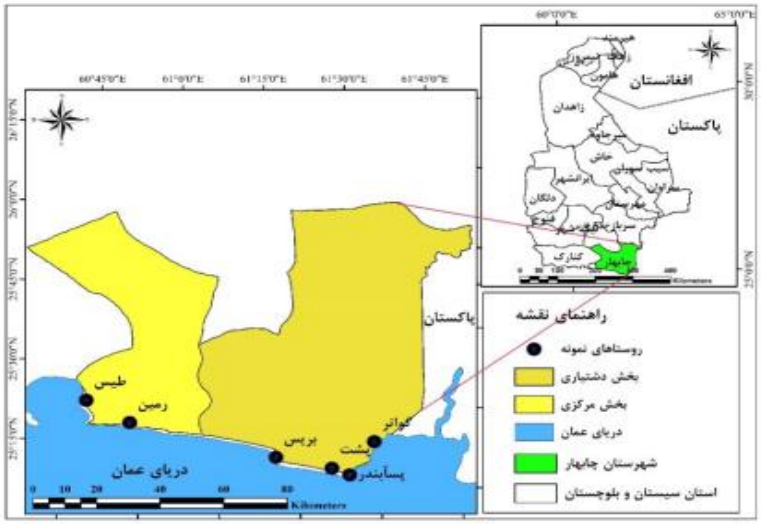
متغیر	شاخص	مقیاس	متغیر	شاخص	مقیاس
اقتصادی سواحل	ظرفیت‌های شیلات و آبزی پروری	ترتیبی	برآورد فقر	غذا	ترتیبی
	ظرفیت‌های بالقوه کشاورزی	ترتیبی		مسکن	ترتیبی
	ظرفیت‌های گردشگری	ترتیبی		پوشاک	ترتیبی
	زیرساخت‌های حمل و نقل (جاده‌ای، بنادر، راه آهن، فرودگاه و ....)	ترتیبی		آموزش	ترتیبی
	کارگاه‌ها و فعالیت‌های خرد	ترتیبی		دامداری	ترتیبی
	معادن	ترتیبی		زمین	ترتیبی
	مواد مغذی دریایی در دریای عمان	ترتیبی		خدمات (آب و برق)	ترتیبی
	صادرات به دلیل دسترسی به آبهای آزاد	ترتیبی		ابزارآلات مصرفی	ترتیبی
	کسب و کارهای کوچک و خرد	ترتیبی		بهداشت و درمان	ترتیبی
	بازارهای محلی	ترتیبی		حمل و نقل	ترتیبی
	وجود جاده ترانزیتی	ترتیبی		سپرده گذاری	ترتیبی
	توسعه صنایع از جمله:لنج سازی، رودوزی‌های سنتی، توربافی و گرگوربافی، حصیربافی، آهنگری سنتی و ...)	ترتیبی		تفریح و مسافرت	ترتیبی
	وجود بنادری از جمله شهید بهشتی و شهید کلانتری	ترتیبی			
	ورزش‌های ساحلی	ترتیبی			
	همجواری با کشورهای حاشیه خلیج فارس	ترتیبی			

منبع: صابری فر و قیصاری، ۱۳۸۸، محمدی و همکاران، ۱۳۹۶، آل احمد و مظفری، ۱۳۹۹

شهرستان چابهار با مساحتی حدود ۱۷۱۵۵ کیلومتر مربع با موقعیت جغرافیایی منحصر به فرد در منتهی‌الیه جنوب شرقی ایران در کنار آب‌های گرم دریای عمان و اقیانوس هند قرارگرفته است. این شهرستان از جانب شمال به شهرستان‌های ایرانشهر و نیکشهر و از جنوب به دریای عمان و از شرق به پاکستان و از غرب به استان‌های کرمان و هرمزگان محدود است. بندر چابهار تنها بندر اقیانوسی کشور می‌باشد؛ که لنگرگاه آن توانایی پهلوگیری کشتی‌های اقیانوس‌پیما را دارد. برقراری ارتباط ترانزیتی افغانستان و آسیای مرکزی از طریق محور ترانزیتی شرق، نزدیکی به کشور افغانستان، انجام سرمایه‌گذاری‌های گسترده در بخش‌های ویژه بخش دریایی در سواحل مکران، ایجاد مختلف تسهیلات و زیرساخت‌های حمل و نقل در مسیر محور شرق و حمایت گسترده دولتی، این بندر را تبدیل به قطب ترانزیتی می‌کند (Ezzati and Shokri, 2012: 9). این شهرستان دارای ۲۸۳۲۰۴ نفر جمعیت (۶۸۱۴۷ خانوار) بوده که از این تعداد ۱۱۲۴۰۹ نفر در نقاط شهری و ۱۷۰۷۷۸ نفر از آنها

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-11-03]
[DOR: 20.1001.1.23222131.1402.0.50.6.2]

نیز در نقاط روستایی ساکن می‌باشند. شهرستان چابهار از دو بخش دشتیاری، مرکزی و ۷ دهستان و ۱۶۱ روستا دارای سکنه تشکیل شده است (مرکز آمار ایران، ۱۳۹۵).

شکل ۲. نقشه منطقه مورد مطالعه و روستاهای نمونه

۴) یافته‌های تحقیق

در ابتدا قبل از بررسی برآورد فقر و تاثیر اقتصاد سواحل مکران در کاهش فقر مناطق روستایی مطرح شده، با استفاده از آزمون کولموگروف-اسمیرونوف به نرمال بودن متغیرهای پژوهش پرداخته شد. آزمون کولموگروف به عنوان یک آزمون تطابق برای داده‌های کمی است. اساس این آزمون بر اختلاف بین فراوانی تجمعی نسبی مشاهدات با مقدار مورد انتظار تحت فرض صفر است. یعنی:

- فرض صفر آزمون عبارت است از (HO): نرمال بودن توزیع متغیرها.
- فرض مقابل عبارت است از (H1): عدم نرمال بودن توزیع متغیرهای مورد بررسی.

در صورتی که سطح معناداری آزمون کمتر از ۰/۰۵ باشد فرض صفر را رد کرده و با اطمینان ۰/۹۵ می‌توان گفت توزیع داده‌ها نرمال نیست. در صورتی که سطح معناداری آزمون بیشتر از ۰/۰۵ باشد فرض صفر را می‌پذیریم و توزیع داده‌ها نرمال است. جدول (۳).

جدول ۳. نتایج آزمون کولموگروف–اسمیرنوف متغیرهای پژوهش

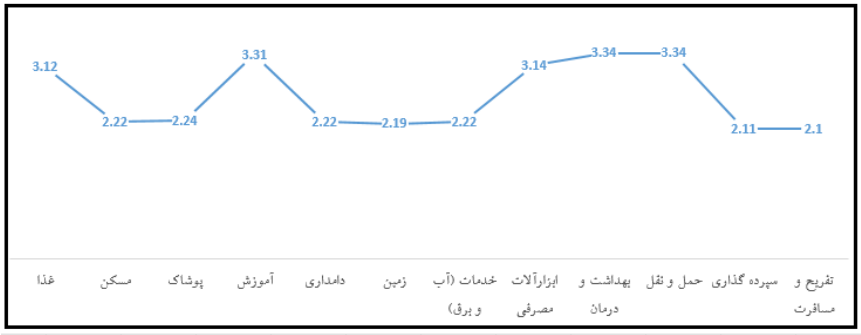
متغیر	کولموگروف-اسمیرنوف z مقدار	سطح معناداری	نتیجه
اقتصاد سواحل مکران	۱/۱۱۳	۰/۱۷۵	پذیرش فرض صفر-توزیع متغیر نرمال است. P>0.05
کاهش فقر مناطق روستایی	۱/۱۲۳	۰/۱۸۵	پذیرش فرض صفر-توزیع متغیر نرمال است. P>0.05

با توجه به جدول (۳)، از آنجا که سطح معناداری آزمون کولموگروف اسمیرنوف (نرمال بودن) متغیرهای مورد مطالعه بیشتر از ۰/۰۵ می‌باشد، بنابراین فرض صفر را پذیرفته و با اطمینان ۰/۹۵ می‌توان گفت توزیع متغیرها نرمال است. پس از بررسی توزیع نرمال بودن متغیرهای پژوهش به بررسی هر یک از اقلام مصروفی در بین خانوارهای روستایی پرداخته شد. جدول (۴).

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-11-03]
[DOR: 20.1001.1.23222131.1402.0.50.6.2]

جدول ۴. میزان هر یک از اقلام مصروفی در بین خانوارهای روستایی

متغیر	اقلام مصروفی	میانگین	وضعیت حدودی اقلام مصروفی در طیف				
			خیلی کم	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد
برآورد میزان فقر	غذا	۳/۱۲					
	مسکن	۲/۲۲					
	پوشاک	۲/۲۴					
	آموزش	۳/۳۱					
	دامداری	۲/۲۲					
	زمین	۲/۱۹					
	خدمات (آب و برق)	۲/۲۲					
	ابزارآلات مصرفی	۳/۱۴					
	بهداشت و درمان	۳/۳۴					
	حمل و نقل	۳/۳۴					
	سپرده گذاری	۲/۱۱					
	تفریح و مسافرت	۲/۱۰					

شکل ۳. وضعیت هر یک از اقلام مصروفی در بین خانوارهای روستایی

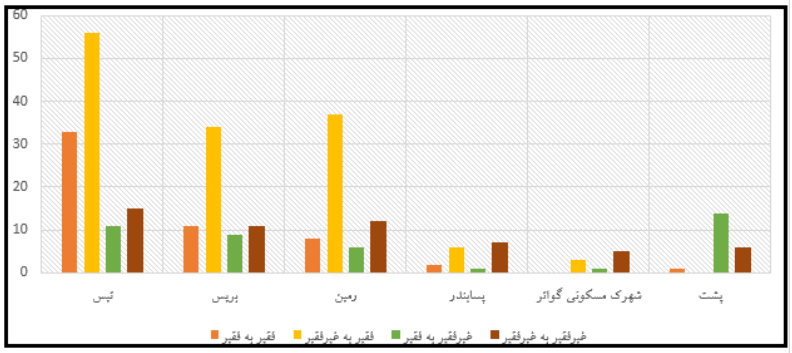
بر اساس جدول (۴)، وضعیت حدودی اقلام مصروفی (غذا با مقدار میانگین ۳/۱۲، آموزش با مقدار میانگین ۳/۳۱، ابزارآلات مصرفی با مقدار میانگین ۳/۱۴، بهداشت و درمان با مقدار ۳/۳۴، حمل و نقل با مقدار ۳/۳۴) متوسط رو به زیاد قرار دارد، و اقلام مصروفی (تفریح و مسافرت با مقدار میانگین ۲/۱۰، سپرده‌گذاری با مقدار ۲/۱۱، خدمات با مقدار ۲/۲۲، زمین با مقدار ۲/۱۹، دامداری با مقدار ۲/۲۲، پوشاک با مقدار ۲/۲۴، مسکن با مقدار ۲/۲۲) در وضعیت متوسط در بین خانوارهای روستایی قرار دارد.

در ادامه نیز به بررسی مراحل تغییر فقر در بین روستاهای مورد مطالعه پرداخته شد. در این پژوهش، خانوارهای فاقد زمین و یا دارای حداقل زمین، با درآمد کارگری به مثابه منبع اصلی درآمد، دارای خانه‌های با کیفیت پایین، برخوردار از وضعیت نامطلوب بهره‌مندی از بهداشت و درمان و سایر خدمات و ناتوان از فرستادن فرزندان به مدرسه به دلیل مشکلات مالی؛ فقیرترین خانوارها محسوب شده‌اند و به عبارت دیگر، خانوارهای فقیر شامل خانوارهایی بودند که زیر پوشش کمیته امداد و یا سازمان بهزیستی بوده و یا شرایط بهره‌مندی از کمک‌های این نهادها را داشته‌اند اما به دلیل تنگناهای مالی و اعتباری این گونه نهادها، از این امکانات محروم مانده‌اند.

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-11-03]
[DOR: 20.1001.1.23222131.1402.0.50.6.2]

جدول ۵. تغییرات پدید آمده در وضعیت فقر خانوارهای ساکن در روستاهای مورد بررسی نسبت به سال‌های اخیر

روستا	مجموع خانوارها	درصد خانوار			
		فقیر به فقیر	فقیر به غیرفقیر	غیرفقیر به فقیر	غیرفقیر به غیرفقیر
تیس	۱۱۵	۳۳	۵۶	۱۱	۱۵
بریس	۶۵	۱۱	۳۴	۹	۱۱
رمین	۶۳	۸	۳۷	۶	۱۲
پسابندر	۱۶	۲	۶	۱	۷
شهرک مسکونی گواتر	۹	-	۳	۱	۵
پشت	۱۲	۱	۴	۱	۶

شکل ۴. تغییرات پدید آمده در وضعیت فقر خانوارهای ساکن در روستاهای مورد بررسی نسبت به سال‌های اخیر

مطابق جدول (۵)، و شکل (۴)، در بین روستاهای مورد مطالعه از تعداد افراد فقیر به غیرفقیر در سال‌های اخیر نسبت به سال‌های قبل افزایش یافته است و درصد بسیار کمی از افراد فقیر شده‌اند. البته تغییرات به وجود آمده در بین روستاهای مورد مطالعه متفاوت است و درصد تغییرات در وضعیت فقر در روستاهای تیس و بریس بیشتر از سایر روستاهای دیگر می‌باشد.

سپس به بررسی تاثیر هر یک از شاخص‌های اقتصادی سواحل در ایجاد تغییرات فقر در روستاهای مورد مطالعه پرداخته شد. نتایج به شرح جداول (۶ و ۷) است.

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-11-03]

[DOR: 20.1001.1.23222131.1402.0.50.6.2]

جدول ۶. بررسی تاثیر هر یک از شاخص‌های اقتصادی سواحل در ایجاد تغییرات فقر در روستاهای مورد مطالعه

شاخص اقتصادی سواحل	میانگین	T	سطح معناداری	فاصله اطمینان تفاوت ۹۵/	
				بالا	پایین
ظرفیت‌های شیلات و آبزی پروری	۳/۴۸	۲۵/۴۵۰	۰/۰۰۰	۳/۵۹	۳/۳۳
ظرفیت‌های بالقوه کشاورزی	۳/۱۱	۲۵/۲۳۱	۰/۰۰۰	۳/۲۳	۲/۹۹
ظرفیت‌های گردشگری	۳/۵۳	۲۵/۴۶۰	۰/۰۰۰	۳/۶۶	۲/۴۱
زیرساخت‌های حمل و نقل (جاده‌ای، بنادر، راه آهن، فرودگاه و ....)	۳/۲۰	۲۵/۲۵۴	۰/۰۰۰	۳/۳۲	۳/۱۰
کارگاه‌ها و فعالیت‌های خرد	۳/۲۲	۲۵/۲۵۸	۰/۰۰۰	۳/۳۴	۳/۱۱
معادن	۳/۳۶	۲۵/۴۲۰	۰/۰۰۰	۳/۴۴	۳/۱۸
مواد مغذی دریایی در دریای عمان	۳/۱۰	۲۵/۲۳۰	۰/۰۰۰	۳/۲۲	۳/۰۰
صادرات به دلیل دسترسی به آبهای آزاد	۳/۱۱	۲۵/۳۳۸	۰/۰۰۰	۳/۲۵	۳/۰۰
کسب و کارهای کوچک و خرد	۳/۳۵	۲۵/۴۲۱	۰/۰۰۰	۳/۴۷	۳/۲۲
بازارهای محلی	۳/۲۱	۲۵/۲۵۷	۰/۰۰۰	۳/۳۲	۳/۱۳
وجود جاده ترانزیتی	۳/۱۴	۲۵/۲۴۹	۰/۰۰۰	۳/۲۲	۳/۰۳
توسعه صنایع از جمله:لنج سازی، رودوزی‌های سنتی، توربافی و گرگوربافی، حصیربافی، آهنگری سنتی و ...)	۳/۱۷	۲۵/۲۵۰	۰/۰۰۰	۳/۲۹	۳/۰۵
وجود بنادری از جمله شهید بهشتی و شهید کلانتری	۳/۲۲	۲۵/۲۵۸	۰/۰۰۰	۳/۳۳	۳/۱۴
ورزش‌های ساحلی	۳/۳۱	۲۵/۴۳۳	۰/۰۰۰	۳/۴۰	۳/۱۴
همجواری با کشورهای حاشیه خلیج فارس	۳/۱۱	۲۵/۳۳۸	۲/۲۵	۳/۲۵	۳/۰۰

مطابق جدول (۶)، مقدار میانگین‌های به دست آمده بالاتر از حد متوسط عدد (۳)، در هر یک از شاخص‌ها، گویای تاثیر زیاد اقتصاد سواحل در ایجاد تغییرات فقر در بین روستاهای مورد مطالعه می‌باشد. در این راستا به ارتباط بین شاخص‌های اقتصاد سواحل و خانوارهای فقیری که به غیرفقیر تبدیل شده‌اند، پرداخته شد.

جدول ۷. ارتباط شاخص‌های اقتصاد سواحل و خانوارهایی که در سال‌های اخیر غیرفقیر بوده‌اند (تعداد ۱۴۰ خانوار)

شاخص اقتصاد سواحل	ضریب	خطای استاندارد	Z	سطح معناداری	میانگین
ظرفیت‌های شیلات و آبزی پروری	۰/۸۱۶۰	۰/۲۶۶۵	۳/۲۳۱	۰/۰۰۲	۰/۳۱۵
ظرفیت‌های گردشگری	۰/۸۸۶۵	۰/۲۳۳۳	۳/۴۴۳	۰/۰۰۰	۰/۳۴۴
ظرفیت‌های بالقوه کشاورزی	۱/۳۳۰	۰/۴۵۶۱	۲/۲۲۳	۰/۰۰۲	۰/۲۹۸
زیرساخت‌های حمل و نقل (جاده‌ای، بنادر، راه آهن، فرودگاه و ....)	۱/۳۲۴	۰/۳۳۲۱	۲/۲۴۵	۰/۰۰۲	۰/۲۷۷
کارگاه‌ها و فعالیت‌های خرد	۱/۰۲۶۷	۰/۴۲۲۱	۲/۳۳۱	۰/۰۰۲	۰/۲۴۴
معادن	۰/۷۳۲۱	۰/۳۵۴۲	۲/۴۳۵	۰/۰۰۲	۰/۲۶۰
مواد مغذی دریایی در دریای عمان	۱/۸۸۷	۰/۳۴۴۲	۲/۳۱۲	۰/۰۰۲	۰/۲۳۲
صادرات به دلیل دسترسی به آبهای آزاد	۱/۶۵۴۳	۰/۳۳۳۲	۲/۱۴۵	۰/۰۰۲	۰/۲۱۱
کسب و کارهای کوچک و خرد	۱/۴۴۳۱	۰/۳۴۵۱	۱/۳۳۲	۰/۰۰۴	۰/۱۷۷
بازارهای محلی	۱/۵۵۶۷	۰/۴۲۲۲	۱/۲۴۵	۰/۰۰۴	۰/۱۶۵
وجود جاده ترانزیتی	۱/۷۷۶۴	۰/۴۳۳۱	۱/۳۳۰	۰/۰۰۴	۰/۱۷۰
توسعه صنایع از جمله:لنج سازی، رودوزی‌های سنتی، توربافی و گرگوربافی، حصیربافی، آهنگری سنتی و ...)	۱/۴۵۳۱	۰/۲۳۴۱	۱/۲۲۳	۰/۰۰۴	۰/۱۵۵
وجود بنادری از جمله شهید بهشتی و شهید کلانتری	۱/۳۳۴۱	۰/۳۳۱۰	۱/۲۵۴	۰/۰۰۴	۰/۱۶۸
ورزش‌های ساحلی	۰/۶۷۵۴	۰/۲۵۵۴	۱/۳۳۱	۰/۰۰۴	۰/۱۷۶
همجواری با کشورهای حاشیه خلیج فارس	۱/۴۴۳	۰/۳۳۴۱	۱/۲۵۴	۰/۰۰۴	۰/۱۵۶

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-11-03]
[DOR: 20.1001.1.23222131.1402.0.50.6.2]

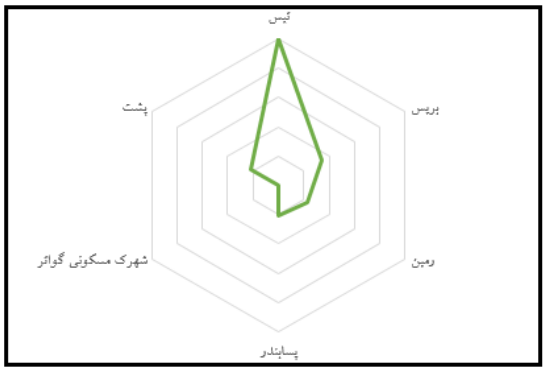
جدول ۸. تاثیر هر کدام از شاخص‌های اقتصاد سواحل بر احتمال غیرفقیر ماندن خانوارهای روستایی

شاخص	تغییرات احتمالی	شاخص	تغییرات احتمالی
ظرفیت‌های شیلات و آبزی پروری	۰/۳۴۴۵۱	صادرات به دلیل دسترسی به آبهای آزاد	۰/۲۴۳۲
ظرفیت‌های بالقوه کشاورزی	۰/۳۳۳۲۱	کسب و کارهای کوچک و خرد	۰/۲۳۳۲
ظرفیت‌های گردشگری	۰/۳۶۷۸۱	بازارهای محلی	
زیرساخت‌های حمل و نقل (جاده‌ای، بنادر، راه آهن، فرودگاه و ....)	۰/۳۱۱۲	وجود جاده ترانزیتی	۰/۲۲۲۱
کارگاه‌ها و فعالیت‌های خرد	۰/۲۹۸۶	توسعه صنایع از جمله: لنج سازی، رودوزی‌های سنتی، توربافی و گرگوربافی، حصیربافی، آهنگری سنتی و ...)	۰/۲۰۸۷
معادن	۰/۳۰۱۲	وجود بنادری از جمله شهید بهشتی و شهید کلانتری	۰/۲۱۳۴
مواد مغذی دریایی در دریای عمان	۰/۲۸۸۷	ورزش‌های ساحلی	۰/۲۲۸۷
همجواری با کشورهای حاشیه خلیج فارس	۰/۲۲۱۹		

همانطور که در جدول (۸)، ملاحظه می‌شود، بین شاخص‌های اقتصاد سواحل مکران و کاهش فقر در بین خانوارهای روستایی مطرح شده ارتباط معنادار و مثبتی در سطح معناداری کوچکتر از ۰/۰۵ مشاهده می‌شود، همچنین در بین ۱۴۰ خانوار روستایی که از فقیر به غیرفقیر تبدیل شده‌اند، شاخص ظرفیت‌های گردشگری سواحل مکران با مقدار تغییرات احتمالی ۰/۳۶۷۸۱ بیشترین و شاخص توسعه صنایع با تغییرات احتمالی ۰/۲۰۸۷، کمترین میزان تاثیر را در تغییرات پیش آمده از فقیر به غیر فقیر به خود اختصاص داده است. در نهایت با استفاده از مدل ویکور فازی به رتبه‌بندی روستاهای مورد مطالعه بر اساس میزان تاثیرپذیری‌شان از اثرات اقتصادی سواحل مکران پرداخته شد. جدول (۹).

جدول ۹. مقادیر به دست آمده در روستاهای مورد مطالعه

روستا	مقادیر (Q)	رتبه
تیس	۱	۱
بریس	۰/۳۴۴	۲
رمین	۰/۲۳۱	۳
پسابندر	۰/۲۱۱	۵
شهرک مسکونی گواتر	۰/۰۰۰	۶
پشت	۰/۲۱۴	۴

شکل ۵. رتبه‌بندی روستاهای مورد مطالعه با تاکید بر میزان تاثیرپذیری‌شان از شاخص‌های اقتصاد سواحل مکران

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-11-03]
[DOR: 20.1001.1.23222131.1402.0.50.6.2]

همانطور که مطرح شد، به ترتیب روستاهای تیس با مقدار وزن (۱)، بریس با مقدار وزن (۰/۳۴۴)، روستای رمین با مقدار وزن (۰/۲۳۱)، روستای پشت با مقدار وزن (۰/۲۱۴)، روستای پسابندر با مقدار وزن (۰/۲۱۱)، و در نهایت روستای شهرک مسکونی گواتر با مقدار وزن (۰/۰۰۰)، به ترتیب بالاترین و پایین‌ترین رتبه را به خود اختصاص داده‌اند.

۵) نتیجه‌گیری

توجه به توان‌های اقتصادی سواحل مکران در سال‌های اخیر مورد توجه اغلب کارشناسان و مسئولین کشوری بوده است که بخشی از این رویکرد می‌تواند توسعه روستاها و در پی آن کاهش فقر در سکونتگاه‌های روستایی چابهار باشد. بنابراین در این پژوهش سعی شده است به اثرات اقتصادی سواحل مکران در کاهش فقر مناطق روستایی چابهار توجه شود. سواحل طولانی مکران از جاسک تا گواتر با احتساب دماغه‌های ساحلی بیش از ۶۰۰ کیلومتر مربع به لحاظ ظرفیت‌های اقتصادی دارای سه سطح ملی، منطقه‌ای و بین‌المللی است و از سوی دیگر به سمت کاهش فقر و اهداف مربوط به پایداری جهت‌گیری شده است. در این راستا، نتایج پژوهش نشان داد، در روستاهای مورد مطالعه وضعیت اقلام مصروفی در بین خانوارهای مورد مطالعه در (غذا، آموزش، ابزارآلات مصرفی، بهداشت و درمان، حمل و نقل) متوسط رو به زیاد قرار دارد، و اقلام مصروفی (تفریح و مسافرت، سپرده‌گذاری، خدمات، زمین، دامداری، پوشاک، مسکن) متوسط می‌باشد. سایر نتایج نشان داد، در بین روستاهای مورد مطالعه، از تعداد افراد فقیر به غیرفقیر در سال‌های اخیر نسبت به سال‌های قبل افزایش یافته است و درصد بسیار کمی از افراد فقیر شده‌اند. بر این اساس همانگونه که انتظار می‌رفت، در بیشتر موارد دلیل خاصی در پیشرفت و یا ورود به وضعیت غیرفقیر موثر بودند. با جای‌گذاری متغیرهای فرضی برای خانوارهایی که در طی سال‌های اخیر از وضعیت فقیر به غیرفقیر رفته بودند، می‌توان اثرات اقتصادی سواحل مکران را در کاهش فقر مشاهده کرد.

بر اساس نتایج به دست آمده، با توجه به چگونگی شرایط خانوار احتمال گرفتار شدن خانوارهای روستایی در وضعیت فقیر بدین شرح کاهش می‌یابد: یکی از مهمترین اثرات اقتصادی سواحل مکران از دیدگاه جامعه محلی، گردشگری می‌باشد. بنابراین با توجه به اثرات نسبتاً سودمند گردشگری مانند تحرک اقتصاد روستایی، تنوع درآمد برای جامعه میزبان، ایجاد اشتغال، افزایش حس تعلق مکانی در روستاهای مورد مطالعه، بهترین گزینه برای بالا بردن رفاه خانوارهای روستایی و برای القای تغییرات مثبت در توزیع درآمد و کاهش فقر در مناطق روستایی چابهار است. از سوی دیگر به دلیل چالش‌های بیکاری و شرایط آب و هوایی و از بین رفتن زمین‌های کشاورزی و تلف شدن دام‌ها، زمینه توجه به الگوهای جدید اقتصادی در روستاهای شهرستان چابهار را بیش از پیش ضروری ساخته است. روستاهای مورد مطالعه به دلیل نزدیکی به سواحل مکران از پتانسیل‌های مختلف و بی‌شماری برای جذب گردشگر برخوردارند، بنابراین این مزیت اقتصادی می‌تواند گزینه مثبتی برای کاهش فقر در مناطق روستایی باشد. از سوی دیگر، فعالیت‌های مربوط به شیلات و آبزی‌پروری نیز از مزیت‌های اقتصادی سواحل مکران در کاهش فقر مناطق روستایی محسوب می‌گردد. حدود ۵۹ واحد صنعتی در زمینه‌های صنایع لنج‌سازی و یخ‌سازی، عمل‌آوری و بسته‌بندی ماهی و میگو، کنسروسازی، سردخانه و پودرماهی در شهرستان چابهار مشغول به فعالیت هستند که جزء پتانسیل‌های سرمایه‌گذاری نیز محسوب می‌شوند. همچنین قابل ذکر است از نظر فعالیت‌های آبزی‌پروری هم شهرستان چابهار قطب تولید میگوی جنوب شرق کشور است که ۱۰۸ مزرعه و ۲۰ هکتاری پرورش میگو همچنان در این شهرستان فعال است که برای ۱۵۱۲ نفر اشتغال‌زایی شده است. بر این

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-11-03]
[DOR: 20.1001.1.23222131.1402.0.50.6.2]

اساس بسیاری از ساکنین محلی معتقدند که بعد از گردشگری، بسیاری از جوانان و افراد بیکار در روستا در این حیطه مشغول به فعالیت می‌باشند. از دیگر سو ظرفیت‌های بالقوه کشاورزی نیز از دیگر مزیت‌های اقتصادی سواحل مکران می‌باشد. بر این اساس می‌توان از مهمترین محصولات کشاورزی در روستاهای این منطقه به انبه، گواوا، چیکو، کنارپیوندی، ثمر هندی، نارگیل و پاپایا اشاره کرد، هر چند که از دیدگاه جامعه محلی مسائل کشاورزی خالی از مشکل نیست، به طوری که عمده مشکل این منطقه کمبود آب در این بخش است که کشاورزان روستاهای مورد مطالعه هر ساله برای دریافت سهمیه آب دست به نامه می‌شوند و از رسانه‌های محلی خواستار امدادرسانی هستند و این چالشی است که همواره در روستاهای مورد مطالعه مشاهده می‌شود و اعتراضات گروهی را در میان کشاورزان پدیدار می‌سازد. از دیگر مزیت‌های اقتصادی سواحل نیز می‌توان به مواردی از جمله: زیرساخت‌های حمل و نقل (جاده‌ای، بنادر، راه‌آهن، فرودگاه و...)، معادن، کارگاه‌های و فعالیت‌های خرد، مواد مغذی دریایی در دریای عمان، صادرات به دلیل دسترسی به آب‌های آزاد، کسب و کارهای کوچک و خرد، وجود جاده ترانزیتی، بازارهای محلی، وسعه صنایع از جمله: لنج‌سازی، رودوزی‌های سنتی، توربافی و گرگورباقی، حصیربافی، آهنگری سنتی و ...)، بنادر و ورزش‌های ساحلی اشاره کرد.

در نهایت می‌توان گفت نتایج تحقیق با مطالعات: صبوری و صیدایی (۳۹۸)، مبنی بر اینکه نقش فعالیت‌های ماهیگیری در توسعه اقتصادی مناطق روستایی تاثیر مثبت دارد، همخوانی دارد. همچنین با مطالعه حسینی و همکاران (۱۴۰۰)، طولابی نژاد و همکاران (۱۴۰۱)، سمیعی نسب (۱۴۰۱) و با مطالعات نورالدین و همکاران (۲۰۱۶)، و با مطالعه ناکاباشی (۲۰۱۸)، همخوانی و مطابقت دارد. در ادامه نیز راهکارهای کاربردی در راستای نتایج تحقیق پیشنهاد شد که به شرح ذیل است:

- با توجه به ظرفیت بالای گردشگری سواحل مکران و کاهش فقر ساکنین روستایی با این صنعت، لازم است مدیریت و برنامه‌ریزی کارآمد در افزایش میزان توسعه گردشگری صورت گیرد تا با استفاده از گردشگری به عنوان یکی از گزینه‌های معیشتی مردم محلی چالش‌های اقتصادی در متاطق روستایی را کاهش داد و از این طریق به افزایش کیفیت زندگی و رفاه خانوارهای روستایی کمک نمود؛
- از زیربناهای اقتصاد سواحل مکران، فعالیت صید و صیادی است. باید توجه داشت که علیرغم اشتغال قابل توجهی از جمعیت روستاهای مورد مطالعه در این بخش، اما بخش شیلات از کارایی چندانی برخوردار نیست. علت این مهم مسائل آموزشی، فرهنگ سازی و ... است. بنابراین برای فعلیت بخشیدن به ظرفیت‌های شیلات در منطقه می‌توان با ارائه طرح‌های توجیهی اقتصادی، سازوکارهای موثری در جهت جذب سرمایه‌گذاران خصوصی تدوین نمود؛ و
- همچنین پیشنهاد می‌گردد که بخش عمده رشته‌های تحصیلی موجود در دانشگاه‌های منطقه با نیازهای منطقه متناسب شوند. با توجه به اقتصاد دریامحور و فعلیت بخشیدن به توان‌های اقتصادی سواحل شناسایی فرصت‌های شغلی سواحل مکران انجام شود که این امر می‌تواند با استفاده از مراکز دانشگاهی و بخش خصوصی در قالب تشکیل کمیته‌های تخصصی در زمینه قابلیت‌های توسعه روستاهای ساحلی پیگیری شود.

۶) منابع

- آل‌احمد، سید مهرداد، مظفری، زانا، (۱۳۹۹)، **الگوی توسعه اقتصادی سواحل مکران با در نظر گرفتن ملاحظات اجتماعی و امنیتی**. دانشگاه و پژوهشگاه عالی دفاع ملی و تحقیقات راهبردی. گروه منابع و اقتصاد فضا. سال ۵. شماره ۱۶. صص ۸۱-۱۱۳.
- پاپلی یزدی، محمدحسین، سقایی، مهدی، (۱۳۹۳)، **گردشگری (ماهیت و مفاهیم)**. سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها (سمت). تهران.

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-11-03]

[DOR: 20.1001.1.23222131.1402.0.50.6.2]

- پورمقدم، امین، مهرابی بشرآبادی، حسین، (۱۳۹۲)، **تاثیر تغییرات بهره‌وری عوامل تولید بر شاخص فقر روستایی در ایران**، فصلنامه روستا و توسعه. سال ۱۶. شماره ۴. صص ۱۹-۳۶.
- حسینی، علی، زارعی، بهادر، احمدی، سیدعباس، رستمی، رسول، (۱۴۰۰)، **تبیین توسعه منطقه‌ای با تاکید بر اشتغال در حوزه اقتصاد دریا. مورد مطالعه: استان بوشهر**. مجله آمایش جغرافیایی فضا. فصلنامه علمی و پژوهشی دانشگاه گلستان. سال ۱۱. شماره ۳۹. صص ۱۲۹-۱۵۲.
- خالدی، کوهسار، حقیقت‌نژاد، اندیشه، (۱۳۹۱)، **رشد اقتصاد بخش کشاورزی و فقر روستایی در ایران**. فصلنامه رفاه اجتماعی. سال ۱۲. شماره ۴۶. صص ۵۵۵-۵۷۳.
- دادورخانی، فضیله، سلمانی، محمد، فرهادی، صامت، زارع، زهره، (۱۳۹۰)، **حکمروایی خوب راهبردی برای کاهش فقر روستایی**، فصلنامه نگرش‌های نو در جغرافیای انسانی، سال ۳. شماره ۴. صص ۱۰۳-۱۲۰.
- سمیعی‌نصب، مصطفی، (۱۴۰۱)، **راهبردهای بهره‌گیری از جایگاه دریا در اقتصاد کشور در راستای منویات مقام معظم رهبری**. ماهنامه علمی امنیت اقتصادی، سال ۱۰. شماره ۱ و ۲. صص ۴۹-۶۲.
- صابری‌فر، رستم، قیصاری، صدیقه، (۱۳۸۸)، **مدیریت اجتماعی مناطق روستایی و کاهش فقر؛ مطالعه موردی روستاهای منطقه حسین آباد غیناب سربیشه**. فصلنامه روستا و توسعه. سال ۱۲. شماره ۲. صص ۱۵-۳۶.
- صبوری، محمد، صیدایی، اسکندر، (۱۳۸۹)، **واکاوی نقش فعالیت‌های ماهیگیری کوچک مقیاس در توسعه اقتصادی و اجتماعی روستاهای ساحلی مکران، مطالعه موردی: شهرستان جاسک**. فصلنامه علمی و پژوهشی برنامه‌ریزی فضایی (جغرافیا). سال ۹. شماره ۲. صص ۸۱-۱۰۲.
- طولابی‌نژاد، مهرشاد، منظم اسماعیل‌پور، علی، رحمانی، ثنا، صادقی، خدیجه، (۱۴۰۱)، **اثرات گردشگری بر ارتقای سطح رفاه اقتصادی و اجتماعی خانوارهای روستایی شهرستان چابهار**. نشریه تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی. سال ۲۲. شماره ۶۵. صص ۲۸۳-۳۰۱.
- غفاری، مجتبی، (۱۳۹۳)، **راهکارهای کاهش فقر، رهیافتی در اقتصاد نهادگرایی**، فصلنامه برنامه و بودجه. سال ۱۹. شماره ۴. صص ۲۱۵-۲۴۲.
- کریمی‌پور، یدالله، محمدی، حمیدرضا، عزیززاده، طسوج، محسن، سلیم‌نژاد، ندیمه، (۱۳۸۹)، **تفاوت‌های راهبردی سواحل ایران**. فصلنامه نگرش‌های نو در جغرافیای انسانی. دروه ۳. شماره ۱. صص ۱-۲۳.
- لکزی، مهدی، (۱۴۰۱)، **سواحل مکران، تولید کننده قدرت بر بستر توسعه درونی**. فصلنامه مطالعات منافع ملی. سال ۷. شماره ۲۸، صص ۷۹-۹۲.
- محمدی‌یگانه، بهروز، ولائی، محمد، (۱۳۹۳)، **تنوع‌بخشی به اقتصاد روستاها جهت تحقق توسعه پایدار مورد: دهستان مرحمت آباد شمالی میاندوآب**. اقتصاد فضا و توسعه روستایی، سال ۳. شماره ۲. صص ۵۴-۷۰.
- محمدی، محمود، زاینده‌رودی، محسن، جلائی، سید عبدالمجید، (۱۳۹۹)، **بررسی تاثیر شاخص‌های توسعه مکران بر توسعه اقتصاد منطقه‌ای با تاکید بر فقرزدایی**. فصلنامه علمی پژوهشی جغرافیا (برنامه‌ریزی منطقه‌ای). سال ۱۰. شماره ۴. صص ۵۱۹-۵۳۳.
- محمدی، محمود، زاینده‌رودی، محسن، جلائی، سیدعبدالمجید، (۱۳۹۶)، **راهبرد مقابله با فقر در سواحل مکران**، فصلنامه راهبرد اقتصادی، سال ۶. شماره ۲۳. صص ۵-۳۳
- ولائی، محمد، (۱۳۹۲)، **تنوع‌بخشی به اقتصاد روستایی جهت تحقق توسعه پایدار موردی: دهستان مرحمت آباد شمالی شهرستان میاندوآب**. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه زنجان. گروه جغرافیا.
- Albassam, B. A. 2015, **Economic diversification in Saudi Arabia: Myth or reality?**. Resources Policy, Volume 44, PP. 112 –117
- Bari, A. 2017. **Our oceans and the blue economy: Opportunities and challenges**. Procedia Engineering, 194: 5-11
- Broeck, G., Van, D and Miet, M. 2017, **Moving Up or Moving Out? Insights into Rural Development and Poverty Reduction in Senegal**, World Development, Vol. 99, PP. 95 –109

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-11-03]

[DOR: 20.1001.1.23222131.1402.0.50.6.2]

- Byrd, E. T., Bosley, H. E., & Dronberger, M. G. 2009, **Comparisons of stakeholder perceptions of tourism impacts in rural eastern North Carolina**, Journal of tourism Management, 30 (1), PP. 639 - 703.
- Creel, L. 2003. **Ripple Effects**: Population and Coastal Regions.
- Ezzati, E, Shokri, S, 2012. **Study of Chabahar's position in the north-south transit and its role in the development of neighboring cities**, Quarterly Journal of Geography of the Land, Vol. 9, No. 36, pp. 1-14
- FAO. 2015, **FAO's Strategic Objective 3**, http: //www .fao .org
- Gautam, Y., Andersen, P. 2016, **rural livelihood diversification and household well -being: Insights from Humla, Nepal**, Journal of Rural Studies, 44, PP 239 -249.
- Hadj, M., Rejeb, K. B., Jalel -Eddine, B. 2015, **Microfinance and Poverty Reduction: A Review and Synthesis of Empirical Evidence**, Procedia - Social and Behavioral Sciences, 195, PP. 705 – 712.
- Huang, G., Sun, J., Zhang, Y., Chen, Z., and Liu, F. 2013. **Impact of anthropogenic and natural processes on the evolution of groundwater chemistry in a rapidly urbanized coastal area, South China**. Science of the Total Environment, 463: 209-22
- Imai, K. S., Gaiha, R., Thapa, G, 2015, **Does non -farm sector employment reduce rural poverty and vulnerability? Evidence from Vietnam and India**, Journal of Asian Economics, 36 (2015), PP. 47 –61.
- Kildow, J.T., and McIlgorm, A. 2010. **The importance of estimating the contribution of the oceans to national economies**. Marine Policy, 34(3): 367- 374
- Nakabashi, L. (2018). **Poverty and economic development: Evidence for the Brazilian states**. EconomiA, 19(3), 445-458
- Nuryadin, D., Syaifudin, N., Handika, R., Setyobudi, R. H., & Udjianto, D. W. (2016). **The Economic of Marine Sector in Indonesia**. Aquatic Procedia, 7, 181-186
- Qiao, Y., Yang, Y., Gu, J., and Zhao, J. 2013. **Distribution and geochemical speciation of heavy metals in sediments from coastal area suffered rapid urbanization, a case study of Shantou Bay, China**. Marine pollution bulletin, 68(1-2): 140-146
- World Marine Markets. 2005. **A report to WTSH by Douglas-Westwood Limited**. Report 2005 March, 328.

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-11-03]

[DOR: 20.1001.1.23222131.1402.0.50.6.2]